

بسمه تعالی

# راهنمای جامع دامپروری عمومی

پرورش بزرگ و کوچ بومی، گوسفند و بز

تالیف:

محمد زرین

(کارشناس کشاورزی و عضو سازمان نظام مهندسی)

- سرشناسه: زرین، محمد
- عنوان و نام پدیدآور: راهنمای جامع دامپروری عمومی: پرورش دهنده مرغ بومی، گوسفند و بز / تألیف محمد زرین
- مشخصات نشر: تهران: آموزش فنی و حرفه‌ای مزرعه زرین، ۱۳۹۵.
- مشخصات ظاهری: ۲۰۸ ص: مصور(رنگی).
- شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۲۷۸-۰۳-۰ : ۱۴۰۰۰۰ ریال
- وضعیت فهرست نویسی: فیبا
- یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۰۸.
- موضوع: دامپروری — راهنمای آموزشی
- موضوع: Animal culture — Study and teaching
- موضوع: مرغ‌داری — ایران
- موضوع: Poultry industry — Iran
- موضوع: گوسفندداری — ایران
- موضوع: Sheep farming — Iran
- موضوع: بزها — پرورش و تولید
- موضوع: Goats — breeding
- رده بندی: ۶۳۹.۵ / الف ۱۳۹۵ / SF۵۵۵
- رده بندی دیویی: ۶۳۹.۵ / الف ۱۳۹۵
- شماره کتابشناسی: ۱۷۲۷

نام کتاب: راهنمای جامع دامپروری عمومی: پرورش دهنده مرغ بومی، گوسفند و بز

مؤلف: مهندس محمد زرین (کارشناس کشاورزی و عضو سازمان نظام مهندسی)

ناشر: آموزش فنی و حرفه‌ای مزرعه زرین

قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۲۷۸-۰۳-۰

چاپ اول: ۱۳۹۵

صفحه‌آرا: زرین گستر

چاپ و صحافی: فرشپوه

مرکز تهیه و توزیع: تهران - کارگر جنوبی - میدان خر - روبه‌روی آموزشگاه زبان - پلاک ۱۸ - واحد ۱

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۸۴۹۸۲-۵

آدرس سایت: [www.publishtvto.ir](http://www.publishtvto.ir)

## فهرست مطالب

|    |       |                                                     |
|----|-------|-----------------------------------------------------|
| ۱۳ | ..... | مقدمه                                               |
| ۱۵ | ..... | فصل اول                                             |
| ۱۵ | ..... | آناتومی و فیزیولوژی مرغ بومی                        |
| ۱۵ | ..... | استخوان بندی                                        |
| ۱۵ | ..... | سیستم تنفسی                                         |
| ۱۶ | ..... | پوست                                                |
| ۱۶ | ..... | پر ها                                               |
| ۱۶ | ..... | سیستم گردش خ                                        |
| ۱۷ | ..... | سیستم دفعی                                          |
| ۱۷ | ..... | سیستم گوارش                                         |
| ۱۹ | ..... | سیستم عصبی                                          |
| ۱۹ | ..... | سیستم تولید مثل                                     |
| ۲۰ | ..... | سیستم تولید مثل در خروس                             |
| ۲۰ | ..... | سیستم تولید مثل در مرغ                              |
| ۲۱ | ..... | روشنایی و چرخه تخمگذاری                             |
| ۲۳ | ..... | فصل دوم                                             |
| ۲۳ | ..... | نژادهای مرغ بومی                                    |
| ۲۳ | ..... | نژاد مرندی                                          |
| ۲۳ | ..... | نژاد زرد کرک                                        |
| ۲۴ | ..... | نژاد گردن لخت                                       |
| ۲۴ | ..... | مرغ لاری                                            |
| ۲۵ | ..... | مرغ بومی اصفهان                                     |
| ۲۵ | ..... | مرغ دشتیاری                                         |
| ۲۶ | ..... | نژادهای مرغ                                         |
| ۲۶ | ..... | ۱) گالوس گالوس یا گالوس بانکیرا                     |
| ۲۶ | ..... | ۲) گالوس لافایت                                     |
| ۲۶ | ..... | ۳) گالوس واریوس                                     |
| ۲۶ | ..... | ۴) گالوس ستراتی                                     |
| ۲۷ | ..... | روشهای متعدد تقسیم نژادها                           |
| ۲۷ | ..... | الف) تقسیم بندی از نظر نوع بهره ای که تولید می کنند |
| ۲۷ | ..... | ۱) دسته مرغان گوشتی                                 |
| ۲۷ | ..... | ۲) دسته مرغان تخمی                                  |

|    |                                            |
|----|--------------------------------------------|
| ۲۷ | دسته مرغان دو منظوره (گوشتی - تخمی)        |
| ۲۷ | دسته مرغان زینتی و جنگی                    |
| ۲۷ | ب) طبقه بندی از نظر محل جغرافیایی          |
| ۲۷ | تقسیم بندی نژاد مرغان از نظر محل جغرافیایی |
| ۲۷ | دسته مرغان آسیایی                          |
| ۲۸ | ۱) نژاد براهما                             |
| ۲۸ | ۲) نژاد کوشین                              |
| ۲۹ | ۳) نژاد لانگشان                            |
| ۲۹ | دسته مرغان مدیترانه ای                     |
| ۲۹ | ۱) نژاد لگو                                |
| ۳۰ | ۲) نژاد یورکا                              |
| ۳۰ | ۳) نژاد آسون                               |
| ۳۱ | دسته مرغان انگلیس                          |
| ۳۱ | ۱) نژاد ساسکس                              |
| ۳۱ | ۲) نژاد اریپینگتون                         |
| ۳۲ | ۳) نژاد دور کینگ                           |
| ۳۲ | ۴) نژاد استرالوپ                           |
| ۳۲ | دسته مرغان آمریکایی                        |
| ۳۳ | ۱) نژاد پلیموت راک                         |
| ۳۳ | ۲) نژاد ویندوت                             |
| ۳۴ | ۳) نژاد رد ایلند رد                        |
| ۳۴ | ۴) نژاد نیو همشایر                         |
| ۳۵ | نژادهای دیگر                               |
| ۳۵ | ۱) نژاد آلسازیان                           |
| ۳۵ | ۲) نژاد بلک راک                            |
| ۳۶ | ۳) نژاد سیلی                               |
| ۳۶ | ۴) نژاد ولسامر                             |
| ۳۷ | <b>فصل سوم</b>                             |
| ۳۷ | پرورش مرغان تخمگذار (هولت) و تولید تخم مرغ |
| ۳۷ | روش بستر و استفاده از مراتع                |
| ۴۰ | روش قفس                                    |
| ۴۱ | جوجه کشی                                   |
| ۴۲ | مراحل جوجه کشی به روش مصنوعی               |
| ۴۲ | انتخاب و خرید تخم مرغ نطفه دار             |

|    |                                             |
|----|---------------------------------------------|
| ۴۳ | نگهداری و ذخیره سازی تخم‌ها قبل از جوجه کشی |
| ۴۳ | عملیات جوجه کشی                             |
| ۴۵ | انتخاب تخم مرغ جهت جوجه کشی                 |
| ۴۶ | عملیات قبل و حین جوجه ریزی                  |
| ۴۸ | پرورش نیمچه                                 |
| ۵۰ | مراحل اولیه رشد جنین تا خروج از تخم         |
| ۵۳ | <b>فصل چهارم</b>                            |
| ۵۳ | تغذیه مرغ بومی                              |
| ۵۳ | انرژی                                       |
| ۵۴ | کربوهیدرات‌ها                               |
| ۵۵ | چربی‌ها                                     |
| ۵۶ | پروتئین‌ها                                  |
| ۵۷ | ویتامین‌ها                                  |
| ۵۸ | انواع ویتامین‌ها                            |
| ۶۱ | عناصر معدنی                                 |
| ۶۱ | کلسیم                                       |
| ۶۱ | فسفر                                        |
| ۶۲ | منیزیم                                      |
| ۶۲ | سدیم                                        |
| ۶۲ | پتاسیم                                      |
| ۶۳ | کلر                                         |
| ۶۳ | عناصر معدنی کم نیاز                         |
| ۶۴ | مصرف آب در طیور                             |
| ۶۵ | مواد اولیه در خوراک طیور                    |
| ۶۵ | الف) دانه‌های گیاهی                         |
| ۶۵ | ذرت                                         |
| ۶۵ | ذرت خوشه‌ای                                 |
| ۶۵ | جو                                          |
| ۶۵ | گندم و محصولات فرعی آن                      |
| ۶۶ | برنج و محصولات فرعی آن                      |
| ۶۶ | ملاس و باگاس                                |
| ۶۶ | ب) پروتئین‌های گیاهی                        |
| ۶۶ | کنجاله سویا                                 |
| ۶۶ | کنجاله تخم پنبه                             |

|    |                                    |
|----|------------------------------------|
| ۶۷ | کنجاله آفتابگردان                  |
| ۶۷ | کنجاله بادام زمینی                 |
| ۶۷ | کنجاله کنجد                        |
| ۶۷ | کنجاله کتان                        |
| ۶۷ | بودر یونجه                         |
| ۶۸ | ج) پروتئین های حیوانی              |
| ۶۸ | بودر گوشت                          |
| ۶۸ | بودر ماهی                          |
| ۶۸ | بودر پر                            |
| ۶۸ | بودر خون                           |
| ۶۸ | بودر ضا، ان کشر گاهی طیور          |
| ۶۹ | د) من ها چربی ها                   |
| ۶۹ | پ) مکمل های مواد                   |
| ۶۹ | فاکتور های مهم در زمان جویسی       |
| ۷۱ | <b>فصل پنجم</b>                    |
| ۷۱ | بیماری های مهم طیور                |
| ۷۱ | بیماری نیوکاسل                     |
| ۷۳ | بیماری برونشیت طیور                |
| ۷۳ | بیماری آنفولانزای پرندگان          |
| ۷۴ | بیماری آنفالومیلیت                 |
| ۷۵ | بیماری مارک                        |
| ۷۵ | بیماری سالمونلوز                   |
| ۷۶ | بیماری سیاه زخم                    |
| ۷۷ | بیماری ورم ناف و عفونت کیسه زرده   |
| ۷۷ | سم آفاتو کسین                      |
| ۷۸ | اسپریز یلوز                        |
| ۷۹ | مایکوز                             |
| ۷۹ | بیماری آبله                        |
| ۸۰ | بیماری مایکوپلاسماتوزی             |
| ۸۰ | بیماری کلی باسیلوز                 |
| ۸۱ | بیماری اریزیلاس                    |
| ۸۱ | سالمونلا گالیناروم یا حصبه پرندگان |
| ۸۲ | بیماری وبای طیور                   |
| ۸۲ | کوکسیدیوز                          |

|     |                                                   |
|-----|---------------------------------------------------|
| ۸۳  | بیماری‌های متفرقه طیور                            |
| ۸۳  | بیماری کانپالیسم (خود خوری)                       |
| ۸۴  | کبد و کلیه جرب                                    |
| ۸۴  | عارضه آمیت                                        |
| ۸۵  | انگل‌های خارجی طیور                               |
| ۸۵  | شپش، جرب و کک                                     |
| ۸۶  | انگل‌های داخلی طیور                               |
| ۸۶  | آلودگی کرمی                                       |
| ۸۶  | (۱) کرم سنگاموس                                   |
| ۸۷  | (۲) کرم گرد                                       |
| ۸۷  | (۳) کرم کاپیلار                                   |
| ۸۷  | (۴) کرم هیتراکس                                   |
| ۸۸  | سایر بیماری‌های پرندگان                           |
| ۹۱  | <b>فصل ششم</b>                                    |
| ۹۱  | پرورش گوسفند و بز                                 |
| ۹۲  | اهمیت پرورش گوسفند                                |
| ۹۳  | روش‌های پرورش گوسفند در کشور                      |
| ۹۳  | الف) روش مرتعی یا آزاد                            |
| ۹۳  | ب) پرورش گوسفند به روش نیمه آزاد                  |
| ۹۵  | ج) پرورش گوسفند به روش پرواربندی                  |
| ۹۵  | اهمیت پرورش بز                                    |
| ۹۶  | سیستم گوازی گوسفند                                |
| ۹۷  | روش‌های پرورش بر اساس نوع دام                     |
| ۹۷  | الف) روش پرورش گله خالص                           |
| ۹۸  | ب) پرورش گوسفند به روش آمیخته گری                 |
| ۹۸  | ج) پرورش گوسفند به روش سنتی                       |
| ۹۹  | د) روش‌های پرورش بره                              |
| ۹۹  | (۱) پرورش بره و بزغاله به روش زود از شیر گرفتن    |
| ۹۹  | (۲) پرورش بره یا بزغاله با مواد جایگزین شونده شیر |
| ۹۹  | (۳) پرورش بره به همراه مادر                       |
| ۹۹  | تغذیه گوسفند                                      |
| ۱۰۰ | مواد مغذی مورد نیاز گوسفند و بز                   |
| ۱۰۱ | احتیاجات گوسفند و بز به انرژی                     |
| ۱۰۱ | الف) احتیاجات نگهداری                             |

|     |                                        |
|-----|----------------------------------------|
| ۱۰۱ | ب) احتیاجات تولید                      |
| ۱۰۲ | پروتئین                                |
| ۱۰۲ | مواد معدنی                             |
| ۱۰۲ | آب                                     |
| ۱۰۳ | مواد قابل استفاده در جیره غذایی        |
| ۱۰۳ | غلات                                   |
| ۱۰۴ | دانه حیوانات                           |
| ۱۰۴ | کنجاله ها                              |
| ۱۰۴ | اوره                                   |
| ۱۰۴ | نمک و سنگ آهک                          |
| ۱۰۵ | بنتونیت سد و بیکربنات سدیم             |
| ۱۰۵ | علوفه خشک                              |
| ۱۰۵ | مواد سیلویی                            |
| ۱۰۵ | حبه ها                                 |
| ۱۰۶ | جیره آغازین                            |
| ۱۰۶ | تغذیه میش ها                           |
| ۱۰۶ | فلاشنگ                                 |
| ۱۰۷ | تغذیه و اداره کردن میش های آبستن       |
| ۱۰۸ | تغذیه و اداره کردن میش ها در زمان زایش |
| ۱۰۸ | تغذیه میش ها در دوران شیردهی           |
| ۱۰۹ | تغذیه بره از تولد تا زمان شیرگیری      |
| ۱۱۰ | تغذیه بره ها                           |
| ۱۱۱ | آماده کردن میش ها جهت جفتگیری          |
| ۱۱۱ | تغذیه و آماده کردن قوچ                 |
| ۱۱۲ | همزمان کردن فحلی در گوسفند             |
| ۱۱۲ | صفات مهم اقتصادی در گوسفند و بز        |
| ۱۱۲ | میزان باروری                           |
| ۱۱۳ | وزن تولد بره ها                        |
| ۱۱۴ | وزن از شیرگیری                         |
| ۱۱۴ | میزان رشد یا اضافه وزن پس از شیرگیری   |
| ۱۱۴ | تیب بدن و صفات ظاهری                   |
| ۱۱۴ | قابلیت هضم مواد مختلف غذایی            |
| ۱۱۵ | طراحی محل پرواربندی                    |
| ۱۱۷ | تجهیزات مورد نیاز جایگاه پرورش         |

|     |                                               |
|-----|-----------------------------------------------|
| ۱۱۹ | فصل هشتم                                      |
| ۱۱۹ | تقسیم‌بندی نژادهای گوسفند بر اساس خصوصیات پشم |
| ۱۱۹ | الف) نژادهای با پشم کاملاً ظریف               |
| ۱۱۹ | نژاد مریئوس                                   |
| ۱۲۱ | نژاد رامبویه                                  |
| ۱۲۱ | نژاد دبولت                                    |
| ۱۲۲ | نژاد جوبت                                     |
| ۱۲۲ | ب) نژادهای با پشم متوسط (نسبتاً ظریف)         |
| ۱۲۲ | ۱) نژاد دورست                                 |
| ۱۲۳ | ۲) نژاد همشایر                                |
| ۱۲۳ | ۳) نژاد سات دان                               |
| ۱۲۴ | ۴) نژاد سافولک                                |
| ۱۲۴ | ۵) نژاد اکسفورد                               |
| ۱۲۵ | ۶) نژاد شروپ شایر                             |
| ۱۲۵ | ج) نژادهای با پشم بلند                        |
| ۱۲۶ | ۱) نژاد لینکلن                                |
| ۱۲۶ | ۲) نژاد لای سینر                              |
| ۱۲۷ | ۳) نژاد راعنی                                 |
| ۱۲۷ | د) نژادهای با پشم ضخیم                        |
| ۱۲۷ | پ) نژادهای پشمی دو رنگ                        |
| ۱۲۸ | ۱) نژاد کلمبیا                                |
| ۱۲۸ | ۲) نژاد کوریدال                               |
| ۱۲۸ | ۳) نژاد پاناما                                |
| ۱۲۸ | نژادهای گوسفند در ایران                       |
| ۱۲۹ | تقسیم‌بندی نژادهای گوسفند ایرانی              |
| ۱۲۹ | الف) بر اساس شکل ظاهر                         |
| ۱۲۹ | ب) بر اساس نوع تولیدات                        |
| ۱۲۹ | ۱) نژاد مقانی (شاهسونی)                       |
| ۱۳۰ | ۲) گوسفند لری                                 |
| ۱۳۱ | ۳) نژاد افشاری                                |
| ۱۳۲ | نژاد زل                                       |
| ۱۳۲ | ۵) نژاد شال                                   |
| ۱۳۳ | ۶) نژاد سنگسری                                |
| ۱۳۴ | ب) نژادهای پشمی گهوشی                         |

|     |                           |
|-----|---------------------------|
| ۱۳۴ | نژاد بلوچی                |
| ۱۳۵ | نژاد سنجابی               |
| ۱۳۶ | نژاد ماکویی               |
| ۱۳۷ | نژاد مهربانی              |
| ۱۳۷ | نژاد کلکوهی               |
| ۱۳۸ | نژاد نائینی               |
| ۱۳۸ | ج) نژادهای شیری           |
| ۱۳۸ | ۱) نژاد قرل               |
| ۱۳۹ | ۲) نژاد کردی              |
| ۱۴۰ | د) نژادهای پوستی          |
| ۱۴۰ | ۱) نژاد گل                |
| ۱۴۱ | ۲) نژاد کده شیراز         |
| ۱۴۲ | ۳) نژاد زندی              |
| ۱۴۳ | ۴) نژاد فراهانی           |
| ۱۴۴ | سایر نژادها               |
| ۱۴۴ | گوسفند هرکی               |
| ۱۴۴ | گوسفند فشندی              |
| ۱۴۵ | گوسفند عربی               |
| ۱۴۶ | گوسفند ترکی - قشقای       |
| ۱۴۶ | گوسفند بهمنی              |
| ۱۴۶ | گوسفند ظاهری              |
| ۱۴۷ | گوسفند دالاق              |
| ۱۴۷ | گوسفند ساری جالق          |
| ۱۴۷ | گوسفند تر کاشوند          |
| ۱۴۸ | گوسفند کلهر               |
| ۱۴۸ | گوسفند تالشی              |
| ۱۴۹ | <b>فصل هشتم</b>           |
| ۱۴۹ | نژادهای مختلف بُر در جهان |
| ۱۴۹ | نژاد شیری                 |
| ۱۴۹ | ۱) بُر سانن               |
| ۱۵۰ | ۲) بُر توگن برگ           |
| ۱۵۰ | ۳) بُر نویان              |
| ۱۵۱ | ۴) نژاد جمناباری          |
| ۱۵۱ | ۵) نژاد آلباین            |

|     |                                     |
|-----|-------------------------------------|
| ۱۵۱ | ۶) نژاد آنگلونیوان                  |
| ۱۵۲ | ب) نژادهای گوهشی                    |
| ۱۵۲ | ۱) بُز بوف                          |
| ۱۵۲ | ۲) بُز بنگال                        |
| ۱۵۳ | ۳) بُز سوماتی                       |
| ۱۵۳ | ج) بُزهای نژاد مویی                 |
| ۱۵۳ | ۱) بُز آقوز                         |
| ۱۵۴ | ۲) بُز کشمیر                        |
| ۱۵۴ | نژادهای بُز ایرانی                  |
| ۱۵۴ | ۱) بُز نجدی                         |
| ۱۵۵ | ۲) بُز تالی                         |
| ۱۵۵ | ۳) بُز ندوشن رردی                   |
| ۱۵۶ | ۴) بُز ریاضی یزدی                   |
| ۱۵۶ | ۵) بُز مرغز (مرغز)                  |
| ۱۵۷ | ۶) بُز قشقایی                       |
| ۱۵۷ | ۷) بُز ممسنی (لری)                  |
| ۱۵۸ | ۸) بُز عربی                         |
| ۱۵۸ | ۹) بُز دارابی                       |
| ۱۵۹ | ۱۰) سایر نژادها                     |
| ۱۶۱ | <b>فصل نهم</b>                      |
| ۱۶۱ | شرایط محیطی مناسب برای گوسفند و بُز |
| ۱۶۱ | الف) درجه حرارت                     |
| ۱۶۱ | ب) رطوبت نسبی محیط                  |
| ۱۶۱ | ج) تهویه                            |
| ۱۶۱ | د) درجه حرارت آب                    |
| ۱۶۲ | پ) نور                              |
| ۱۶۲ | مهمترین تولیدات گوسفند              |
| ۱۶۲ | الف) گوشت                           |
| ۱۶۲ | ب) تولید شیر                        |
| ۱۶۳ | عوامل مؤثر بر ترکیب شیر             |
| ۱۶۳ | ۱) مرحله شیردهی                     |
| ۱۶۳ | ۲) تغذیه                            |
| ۱۶۳ | ۳) شرایط بدنی                       |
| ۱۶۳ | ۴) تعداد بُره                       |

|     |                             |
|-----|-----------------------------|
| ۱۶۴ | ۵) نژاد میش و بز            |
| ۱۶۴ | ۶) سایر عوامل               |
| ۱۶۴ | عوامل مؤثر در تولید شیر     |
| ۱۶۴ | ۱) اندازه و وزن بدن         |
| ۱۶۴ | ۲) سن                       |
| ۱۶۴ | ۳) تغذیه                    |
| ۱۶۴ | ۴) درجه حرارت               |
| ۱۶۴ | ۵) تعداد بزه یا بزرغاله     |
| ۱۶۵ | ۶) اندازه و شکل پستان       |
| ۱۶۵ | ۷) تاش نژاد                 |
| ۱۶۵ | ۸) بیماری و صدمه به پستان   |
| ۱۶۵ | ج) تولید ششم                |
| ۱۶۷ | انواع تارهای ششم            |
| ۱۶۷ | ششم جینی                    |
| ۱۶۸ | دستگاه تولیدمثل در فوج بز   |
| ۱۶۸ | دستگاه تناسلی میش و بز ماده |
| ۱۷۱ | <b>فصل دهم</b>              |
| ۱۷۱ | بهداشت دام                  |
| ۱۷۱ | گندیدگی شرم                 |
| ۱۷۲ | تب برفکی                    |
| ۱۷۲ | سیاه زخم یا شارین           |
| ۱۷۲ | تب شیر                      |
| ۱۷۳ | اسیدوز                      |
| ۱۷۳ | نفخ                         |
| ۱۷۵ | <b>فصل یازدهم</b>           |
| ۱۷۵ | مجموعه سوالات تستی          |
| ۲۰۸ | منابع و مآخذ                |

تأمین نیاز غذایی از سالیان بسیار دور یکی از دغدغه‌های اصلی بشر بوده بطوریکه با افزایش جمعیت، میزان تقاضای آن هر ساله افزایش یافته است. رشته کشاورزی و دامپروری در راستای برطرف نمودن نیاز غذایی نقش مهمی دارند. در این میان پرورش دام و طیور از مهمترین راه‌های دستیابی به منبع غذایی سرشار از پروتئین محسوب می‌شوند. بدلیل مشکلات ناشی از گسترش شهرنشینی و خالی شدن روستاها و شهرهای کوچک از جمعیت، اشاعه فرهنگ روستانشینی بالاخص تأمین و برطرف نمودن نیازهای موجود از مهمترین راهکارهای اساسی می‌باشد. اشاعه فرهنگ پرورش و نگهداری دام‌های بومی در مناطق روستایی و کم جمعیت در روند مهاجرت افراد شهرهای پرجمعیت تأثیر قابل توجهی خواهد داشت. با نگاه ویژه به بخش کشاورزی و دامپروری، ایجاد اشتغال پایدار و توسعه روستاها بر راحتی امکانپذیر می‌باشد. خوشبختانه در دهه‌های اخیر با تأکید بر اقتصاد مقاومتی و پایدار در کشورمان، بیش از گذشته، تولیدات کشاورزی دام مورد توجه قرار گرفته است و امید است این روند موجود با تسهیلات بیشتری از طرف رستم‌ان و مسئولین ادامه یابد. پرورش مرغ بومی به‌صورت سنتی از قرن‌ها پیش وجود داشته تا بدلیل ابتدای مرغ‌های بومی به بیماری‌ها و همچنین ظهور مرغداری‌های صنعتی، این صنعت بومی گاهی با مشکلات و تهدیدات جدی مواجه شده است. معمولاً ساکنین روستاها بر حسب تمکن مالی و شرایط موجود اقدام به نگهداری تعداد مرغ و گوسفند بومی می‌نمایند که علاوه بر تأمین نیاز خانوار، یک منبع درآمدی نیز محسوب می‌شود. با کمرش کردن مرغ‌ها در طول فصل و جمع‌آوری تعداد ۱۰ تا ۲۵ تخم مرغ، عمل جوجه کشی طبیعی بوسیله خوابیدن مرغ‌ها روی تخم‌ها صورت می‌پذیرد که جوجه‌های بدست آمده علاوه بر جایگزین شدن

بعنوان مرغ مادر می‌توانند به‌صورت جوجه‌های گوشتی نیز مورد استفاده قرار گیرند. معمولاً در بسیاری از روستاهای کشورمان دام‌ها به‌صورت روزانه از اوایل صبح تا غروب آفتاب به‌صورت نوبتی جهت چرا به مراتع برده می‌شوند. بطور معمول برای هر ۵ تا ۱۰ دام یک نوبت چرا در نظر گرفته می‌شود. این شرایط باعث می‌شود تا کشاورزان به سایر کارهای روزمره در داخل مزرعه نیز رسیدگی نمایند. همچنین مرغ‌های نگهداری شده در حیاط خانه جهت تغذیه به مزارع اطراف حرکت می‌کنند و از گیاهان سبز، دانه‌های موجود در مزارع و حتی حشرات تغذیه می‌کنند. باید اذعان داشت با نگاه ویژه به بخش کشاورزی بالاخص تولیدات دامی از جمله پرورش مرغ بومی، گوسفند و بز در روستاها و بخش‌های کوچک می‌توان ضمن توسعه این بخش، درآمد ساکنین روستاها را افزایش داد. با این عمل ضمن افزایش تولید ناخالص و اشتغال پایدار تا حدود زیادی می‌توان از مهاجرت‌های بی‌رویه به شهرها جلوگیری بعمل آورد. در کتاب راهنمای جامع دامپروری عمومی بیشتر نحوه نگهداری و پرورش دام‌های بومی، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته و از پرداختن به پرورش طیور و دام به‌صورت صنعتی اجتناب شده است. لذا عزیزانی که تمایل دارند از مباحث پرورش صنعتی پرورش دام و طیور اطلاعات کافی داشته باشند، توصیه می‌کنم از کتاب‌های اصول نوین پرورش طیور (شترمرغ، بلدرچین، کک، بوقلمون و قرقاول) و اصول و مبانی علمی پرورش طیور (گوشتی و تخمگذار) مربوط به انتشارات آموزش فنی و حرفه‌ای مزرعه زرین استفاده نمایند. در آخر لازم می‌دانم از همکاری صمیمانه مهندس علی جهان آرا و مهندس حمیدرضا فراهانی که ما را در تدوین این منبع یاری نمودند، نهایت تشکر و قدردانی را داشته باشم.